

CHALLENGES WITH STUDENTS ADAPTATION FROM “MIDWIFE” FACULTY IN TERMS OF ONLINE EDUCATION

Krastina Todorova

University “Prof. d-r Asen Zlatarov”, FPHHC, Burgas, Bulgaria, kristin_k@abv.bg

Hristina Miltcheva

Trakia University, Medical faculty of Stara Zagora, Bulgaria, hristina.milcheva@trakia-uni.bg

Abstract: Arise of the Covid – 19 pandemic in March 2020 and followed anti-epidemic measures caused changes in all areas of public life including high-level medical education. The following actions were taken against spreading covid -19, which initial goal was to preserve human life and health, but the restrictions led to negative consequences for people’s businesses and social interactions. All areas of civil services had to start searching for alternatives in order to survive and keep being operational. In the new environment medical schools had to take different approach and the solution was online education. The restrictions against spreading of Covid – 19 limited personal attending in the medical universities and the learning process was transferred online. Gaining of experience in “Midwife” discipline requires attitude for active studying, which includes learning of theory and with accomplishment of this goal students can be successfully transformed into professional persons, with practical skills and behavior.

The goals of the recent study is to survey some aspects of online education and students behavior in adapting to the new environment, approaches of tutoring, school term and the possibilities concerning their health during that time.

Materials and methodsThe research was conducted between 80 scholars (in which they participated willingly) at first, second and third year of their education at FPHHC (Faculty of public health and healthcare) from University “Prof. d-r Asen Zlatarov” and The Trakia University, Medical faculty of Stara Zagora. In the finished questionnaire students received an opportunity to give answers to open questions, express their opinion, satisfaction and make suggestions for improving the new system of online education.

Discussion and Outcome. The results have shown that right combination of traditional and interactive means in electronic educations could improve students skills for building knowledge in terms of pandemic. Students give positive feedback that substantial and socializing skilled are received during school practices in a real environment. They are not facing significant difficulties in education and taking exams at online environment. The quality of preparation depends on the motivation, individual abilities and adaptive potential of the students, the lectors support is also crucial for the effectiveness of the process.

Keywords: pandemic terms, education in online environment, adaptive potential

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ АДАПТАЦИЯТА НА СТУДЕНТИТЕ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ “АКУШЕРКА“ В УСЛОВИЯТА НА ON LINE ОБУЧЕНИЕ

Кръстина Тодорова

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, гр. Бургас, България kristin_k@abv.bg

Христина Милчева

Тракийски Университет, Медицински факултет, Стара Загора, България,

hristina.milcheva@trakia-uni.bg

Резюме: Възникналата от март 2020 г. Ковид 19 пандемия и последвалите противоепидемични мерки предизвикаха промени във всички сфери на обществения живот, включително и в медицинското висше образование. Целта на противоепидемичните мерки бе да се запази здравето и живота на хората, но социалната дистанция ограничи някои дейности на хората. Всички сфери на обществения живот се насочиха в търсене на алтернатива за справяне и осигуряване на непрекъснатост при осъществяване на своята дейност. Алтернатива за непрекъснатост при медицинското образование в условията на пандемия се оказа електронното обучение. Противоепидемичните мерки ограничиха възможността да се провежда редовна форма на обучение и по медицинските професии, като обучението премина в онлайн среда. Формирането на професионалните компетенции при специалност „Акушерка“, изисква изграждане на активни навици за учене, включващи усвояване на теоретични знания, които успешно да се трансформират в практически умения, навици и професионално поведение.

Целта на проучването ни е да изследва някои страни на on line обучението и процеса на адаптацията на студентите към новите условия, към методите на преподаване и провеждането на изпитната сесия, както и към наличието на евентуални рискове за тяхното здраве.

Материали и методи : Приложена е анкета, в която на доброволен принцип взеха участие 80 студентки от специалност „Акушерка“- първи, втори и трети курс, обучаващи се във ФОЗЗГ, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ гр. Бургас и от МФ, Тракийски Университет, гр. Стара Загора. Подготвената анкета съдържа отворени въпроси, чрез които студентите да изкажат личното си мнение, препоръки и удовлетвореност от обучението в on line среда.

Обсъждане и резултати. Резултатите показваха, че съчетани по подходящ начин традиционните и интерактивните методи в електронното обучение могат да подпомогнат уменията за учене на студентите в условията на пандемия. Категорично е мнението на студентите, че практичните и комуникативните умения се усвояват по време на учебните практики, в реална среда. Студентите не срещат сериозни затруднения при обучението и провеждането на изпитите в on line среда. Качеството на обучението се обуславя от мотивацията, индивидуалните личностни качества, адаптивния потенциал на студентите, а подкрепата на преподавателя е ключова за ефективността на този процес.

Ключови думи: пандемични условия, обучение в on line среда, адаптация, адаптивен потенциал

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Обучението в професионално направление „Здравни грижи“ е организиран процес на придобиване на теоретични знания, които са основополагащи за придобиване на практически умения и навици, възприемане на важни етични принципи, правила и норми, които формират професионално поведение. Определението „организирано“ изразява планомерност и последователност на постигане на поставените цели на обучението. Съдържа елементи на продължителност и непрекъснатост, с необходимост от подкрепящо съдействие от страна на преподавателите в активното учене на студентите. Това утвърждава разбирането за съвременната образователната парадигма, в която обучаващия се е в центъра на образователния процес, в изграждането на взаимодействие (обучаващ-обучаващ се) на основата на сътрудничеството и партньорството, изграждането на такава методика на обучението, която се основава на системното прилагане на проблемно-базирания, проектния, интерактивния, андрагогическия, личностно-ориентирания, компетентностния, конструктивния, позитивния, холистичния и други съвременни подходи (Грудева & Мерджанов,(2018); Милчева, (2019).

Ковид-пандемията постави предизвикателства в начина на организиране и осъществяване на образователната дейност в университетите. Наложил се реорганизация на учебния процес, чрез използване на ресурсите на електронното обучение. Обучението на студентите-акушерки преминало напълно в онлайн среда, особено през първата година на пандемията. Акушерската професия изисква развитието на комплекс от редица умения и качества, които са необходими на специалистите в процеса на оказване на акушерски грижи за бременни жени, новородени и жени с репродуктивни и гинекологични проблеми (Радева, Л.Георгиева, Ковачев, & Димова,(2021).

Практическото обучение (учебно-практически занятия, клинична практика и преддипломен стаж) изисква придобиване на компетенции за осъществяване на качествени акушерски грижи, които се придобиват при работа в реална среда, по време на клинична практика, с активната подкрепа и съдействие от преподавателя. Съгласно Наредбата за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалност „Акушерка“ за образователно-квалификационна степен „бакалавър“, 50% от обучението е практическо и се провежда в специализирани кабинети и в клиничните учебни бази (НАРЕДБА, 2016).

Съвременните информационни и комуникационни технологии (ИКТ) предлагат широк набор от възможности за визуализация и интерактивност в процеса на обучение, които напълно провокират новото поколение студенти (поколението „Y“, наречено още „милениум“, към което принадлежат днешните студенти, което разчита изключително много на технологиите, за да усвои знания, които да съответстват на техните възприятия, мислене и стила на учене. Посоченото обяснява позитивните нагласи на студентите към електронните форми и методи за обучение, както и готовността им за учене в електронна среда (Киркова,2017; Milcheva, P.Teneva, Mollova,& Andonova, 2018;Сербезова, Христова, Ц., & Луканова, Й, 2019). Обучаемите трябва да бъдат насърчавани да използват интерактивността в on line обучението, което подобрява усвояването на знанията или уменията. (<https://www.nit.bg/statii/2020-godina/interaktivnost-elektronno-obuchenie>)

Използването на традиционни и иновационни техники, на хардуерни и софтуерни системи, които отговарят на въздействие от страна на потребителите, предлагат им диапазон от възможности и избори или им

предоставят разнообразие от ресурси, за да действат спонтанно и да реагират конструктивно, да изследват определен обем от знания и да създават диалог между потребителя и системата (Милчева, 2019).

Адаптирането на студентите към обучението в университета е интензивен и динамичен, много странен и сложен процес свързан с развитието на устойчиви умения отговарящи на изискванията наложени в хода на обучението и образованието във висшето учебно заведение (Челникова,& Набиев,2015). Процесът на адаптация на студента към образователна и професионална среда се осъществява когато има нарушено равновесие в системата човек (обучаващ се) и среда (новото социално положение в Университета) (Радева, 2020). Много автори са изследвали процеса и етапите на приспособяване на първокурсниците в академична среда (Ивановна,2007; Федоренко,2015; Челникова,& Набиев,2015). За личността е характерна най-вече активната му позиция в процеса – при неговия адаптационен процес протичат целенасочени процеси, способстващи да се поддържа динамичното равновесие между него и средата (Георгиев, 2014).

Активното навлизане на студента в образователната среда на Университета развива необходимите за усвояване на професионална дейност знания, умения, способности, (адаптивна потребност) (Федоренко,2015).

Процесът на адаптация зависи от индивидуалните способности и адаптивния потенциал. Може да се определи като фактор помагаш приспособяването към социалната среда. Добрата социално-психологическа адаптация на студентите към учебно –професионален процес може да бъде критерий за успеваемост/успешност на процеса на професионалното им развитие. (Федоренко,2015).

2. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Анкетирание и on line интервюирание; проучване на научна литература. При анкетирането се включиха на доброволен принцип 80 студентки от първи, втори и трети курс от специалност „Акушерка“, обучаващи се във ФОЗЗГ, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ гр. Бургас и в МФ, Тракийски Университет, гр. Стара Загора. Разпределението по място на обучение е съответно: 42 студентки от специалност „Акушерки“ обучаващи се в Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ гр. Бургас, 38 студентки от специалност „Акушерка“, които се обучават в МФ, Тракийски Университет, гр. Стара Загора. Възрастовите групи на изследваните се разпределя както следва: от 18-20г. – 43 студентки, от 21-30г.-26 студентки, от 31-40г.-5 студентки, от 41-46г. – 6 студентки. Анкетата съдържа отворени въпроси, чрез които на участниците се даде възможност да изкажат мнения и предложения. Анкетното проучване е проведено on line като на студентките се изпраща линк , който те могат да попълват, при желание. Изследването се проведе след приключване на изпитна сесия на зимен семестър на учебната 2021/2022г. Данните са обработени статистически. Резултатите са представени графично с помощта на MS Excel 2016.

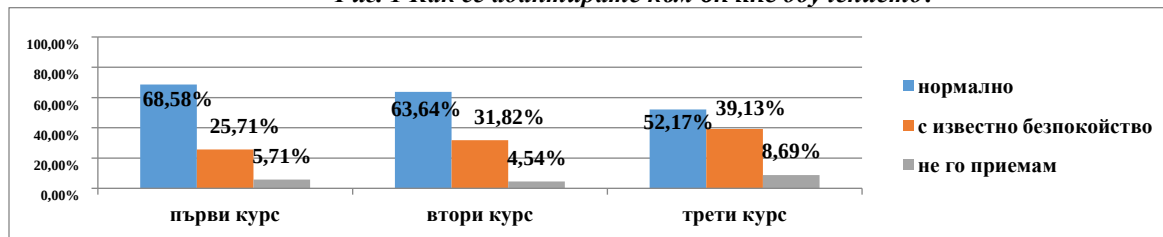
3. РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Първият въпрос се отнася до мнението на студентите, относно адаптацията им към провеждане на обучението в on line среда. Разглеждаме резултатите по отделно за всеки курс. Висок е процентът 68,58%(n=24) на отговорилите първокурсници за това, че приемат нормално адаптирането си към on line обучението. Това се обяснява с факта, че голяма част от тях имат известен опит с on line обучението провеждано в училище. Това е поколението, което не среща затруднение при използване на информационните технологии, защото е израснало с динамичното развитие на компютърните и телекомуникационни технологии.

С известно безпокойство приемат on line обучението 25,71% (n=9) от студентите акушерки първи курс. За бъдещите специалисти по здравни грижи статуса на студент, включва формиране на умения за организация към образователния процес в университета. Това изисква нов начин на адаптиране за разбиране и усвояване на научна информация, чрез която се придобиват знания и се овладяват практически умения за успешно прилагане в професионалната среда. Незначителен дял от изследваните първокурсници не приемат on line обучението 5,71% (n=2).

В условията на пандемия вече втора година нормално приемат и се адаптират по-голямата част от второкурсниците 63,64%(n=13) и третокурсниците 52,17%(n=12) акушерки. Би могло да се смята, че тези показатели характеризират личностния адаптивен потенциал на студентките, желанието им да се развиват и да създават междуличностни, социални връзки и отношения. Все още има не малка част от второкурсниците 31,82%(n=7) и третокурсниците 39,13%(n=9), които изразяват безпокойство, свързано преди всичко с продължаващите ограничения, възпрепятстващи връщането в учебните зали и клинични бази. Важен аспект от обучението на студентите - акушерки е присъственото обучение, особено в организационните форми (учебно-практичното занятие и клинична практика), където в симулирана и реална работна среда се предоставят възможности за затвърждаване, задълбочаване и разширяване на знанията и уменията (Фиг .1).

Фиг. 1 Как се адаптират към on line обучението?

Предпоставка за ефективно провеждане на on line обучението според изследваните студенти (45,72% (n=16) първи курс, 40,90% (n= 9) втори курс, 39,14% (n=9) трети курс) е мотивацията. Това до голяма степен показва увереността им в избора на специалност, както и желанието да се обучават. Желанието за постигане на поставените цели определя мотива за учене и способността за целенасоченото адаптивно поведение.

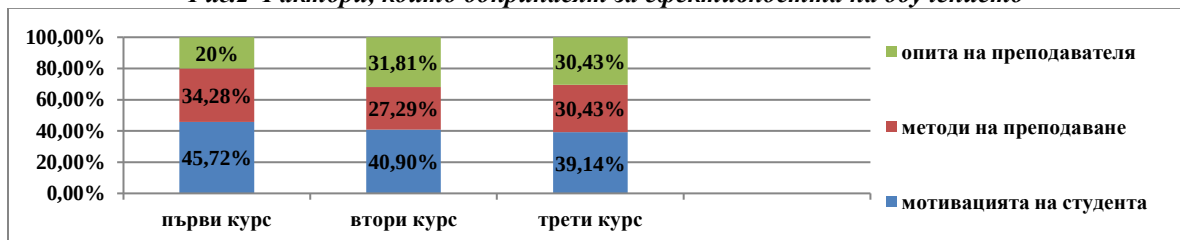
Методите на преподаване могат да повишат мотивацията за обучение, според 1/3 от изследваните студенти (първи курс - 34,28%(n=12), втори курс – 27,29%(n=6), трети курс- 30,43%(n=9). В отворен въпрос към студентките - акушерки ги помолихме да посочат предпочитаните методи по време на обучение в електронна среда. От табл. 1 се вижда, че около 1/3 от студентите предпочитат самостоятелна работа, дискусия, беседа.

Табл.1 Предпочитани методи от студентите в електронна среда

Методи на преподаване, които подпомагат ефективното усвояване на знания и умения по време на on line обучение	С възможност за посочване на повече от един отговор
Самостоятелна работа – изработване на курсови работи, презентации, доклади, реферати	n = 17
Дискусии	n = 15
Беседа	n =14

Изследваните изразяват предпочитания към тях, защото развиват умения за организираност, способности за работа с научна литература, осмисляне и затвърждаване на теоретични знания. Удовлетвореността от използването на тези методи в условията на онлайн обучението се обуславя от отговорите на респондентите, че се справят с поставените задачи с подкрепата и опита на преподавателя (първи курс - 20%(n=7), втори курс -31,81%(n=7), трети курс – 30,43% (n=7). Съвременният преподавател „вече не е само като източник на информация. Той е и мениджър, който е длъжен да управлява чрез подходящ стил, което предполага наличието на интеракция и формирането на редица социалнозначими качества на личността (Петков, 2017). Факторите, които допринасят за ефективността в обучението, според изследваните са: мотивацията на студентите, методите на преподаване, опита на преподавателя (Фиг.2).

Фиг.2 Фактори, които допринасят за ефективността на обучението

Формите на обучение, които според изследваните студенти могат да преминат изцяло on line са лекциите, защото те притежават редица предимства, така мислят (първи курс – 85,72% (n=30), втори курс- 90,90%(n=20), трети курс – 91,30%(n=21) (Фиг. 3).

В табл.2 те посочват предимствата на лекциите, провеждани on line.

Табл.2 Предимства на лекциите при on line обучението, според изследваните

Предимства на on line лекциите	С възможност за повече от един отговор
Възможност за запис на лекциите	n = 52
Възможност за включване от различни места	n = 58
Мулти медийна презентация на лекция	n = 54
Намалява финансовия разход	n = 43

Записът на лекцията създава възможност за съхранение на учебното съдържание/теоретичен материал и използването му на по-късен етап; използване на асинхронната характеристика на електронното обучение; развиват навици за самоподготовка, организираност и самостоятелност при студентите. Онлайн обученията са предпочитани не само заради широката си вариативност, но и заради мобилността и достъпността от разстояние - още едно предимство на електронното обучение.

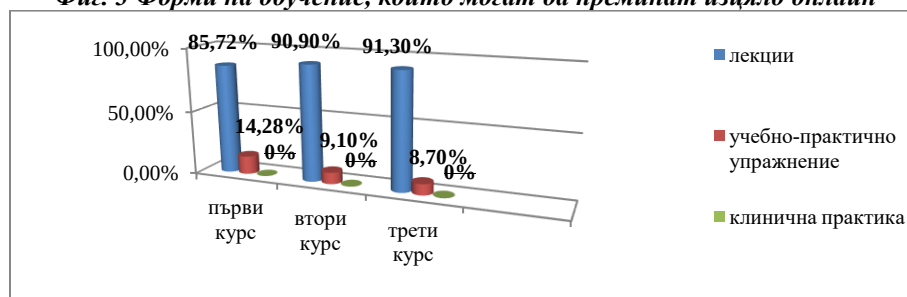
Мулти медийната презентация на лекцията е предпочитани начин за представяне на теоретичната част от учебното съдържание. Съдържа основни, ключови акценти по изучаваната тематика, представени текстово, графично, схематично или таблично, което улеснява подготовката на студентите по съответната учебна дисциплина (Милчева, 2019). Съкращава се времето, дава се възможност за провеждане на дискусия, и се повишава познавателната активност на студентите. Намалява се финансовия разход, спестяват се разходи за пътни и квартира, което икономически значим факт за студентите.

В проведено свое изследване С. Младенова също изказва мнение, че „ в бъдеще може да се дискутира част от лекциите да се провеждат онлайн „(Младенова, 2021).

Разглеждането на казуси, клинични случаи, по време на учебно практичното занятие е причина респондентите от първи курс- 14,28% (n= 5), втори курс– 9,10%(n=2), трети курс 8,7%(=2) да посочат възможността част от тези занятия да се провеждат в електронна среда. По този начин се развиват умения за клинично мислене при осъществяване на акушерските грижи в реална среда. Съществена е ролята на преподавателя, който организира, контролира и оценява дейността на студентите по време на занятието. В свое проучване за позицията на case study (клиничен случай) в дистанционното обучение Ц. Христова, посочва полезността на метода за обучението на студентите акушерки като на базата на теоретичната подготовка, те анализират клинични случаи и предлагат конкретни решения (Христова, 2021).

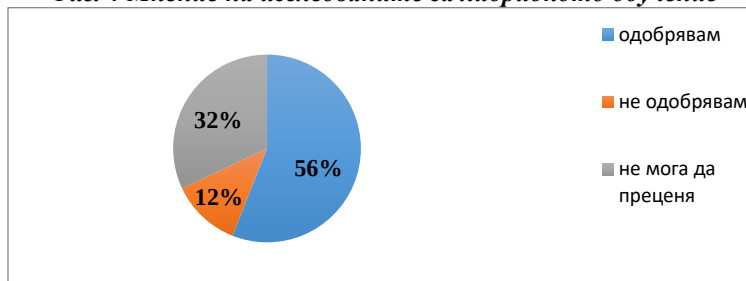
Висок относителен дял от трите курса изследвани студенти изказват категорична убеденост, че присъствената клинична практика, е учебната форма, която способства в най-висока степен за изграждането на практически и манипулативни умения, важни за дейността на бъдещите акушерки (Фиг. 3)

Фиг. 3 Форми на обучение, които могат да преминат изцяло онлайн

Зададохме въпрос към изследваните за тяхното мнение за хибридното обучение, което се въведе при ситуация на намален брой на заразени и болели от Ковид 19, при спазване на противоепидемичните мерки. Повече от половината от респондентите 56 % (= 42) одобряват хибридното (съчетано присъствено с онлайн обучение). Одобрието е свързано най-вече с възможността присъствено да се осъществяват учебно практическите занятия и клинични практики. Колебания изразяват 32% (n= 24) от изследваните, не одобряват 12% (n=9) от изследваните, защото техните предпочитания са за изцяло присъствена форма на обучение. (Фиг.4).

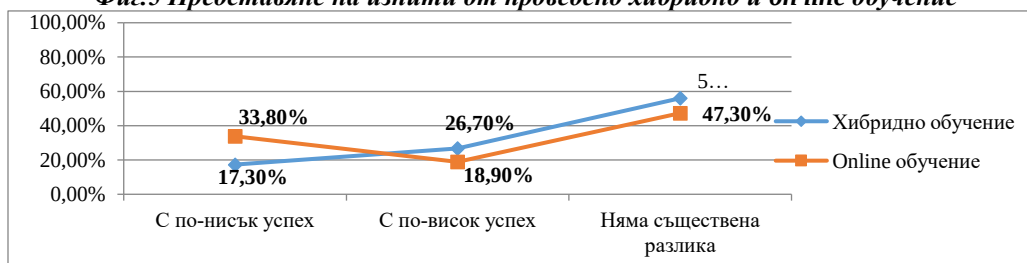
Фиг. 4 Мнение на изследваните за хибридно обучение

Интерес представляват резултатите на изследваните във връзка с проведената on line и хибридно изпитна сесия. В изпитната зимна сесия за учебната 2021/2022г. изпитите по теория се проведеха on line, а практичните изпити присъствено. Графиката показва, че при хибридно обучение с по-висок успех се представят 26,70%(n= 20) от студентките акушерки, докато при on line обучението с по-висок успех са по-нисък процент от изследваните 18,9 %(n=14). Това показва, че е необходимо да се открият и отстранят причините за неувереното и несигурно представяне на 17,3% (n=13)от студентите при хибридно обучение и на 33,8% (n=25)от студентките при on line обучението.

Хибридно обучение предоставя възможност за споделяне на мнения и информация по учебното съдържание „лице в лице“ между участниците в учебния процес, подобрява комуникативните умения на студентките, предоставя възможност на преподавателя да наблюдава, улеснява и подпомага процеса на усвояване на знания и умения, и да получава непосредствена обратна връзка. Не отчитат съществена разлика в подготовката за изпита 56% (n=42) от хибридно и 47,3 % (n=35) от on line провеждането на изпитната сесия. Резултатът от този показател показва висок адаптивен потенциал и способност за адаптация на голяма част от студентите, както и умение за организиране на времето, усилия и възможности за самореализация (Фиг.5).

Фиг.5 Представяне на изпити от проведено хибридно и on line обучение

При зададен въпрос за подходящ начин на изпитване /писмено, устно, тест/, голяма част от акушерките споделят предпочитания към тестовия начин. Предпочитанията се свързват с това, че изпитването се провежда при еднакви условия за всички- еднакъв контрол и преценка на знания, адекватна обратна връзка. Това е показател за организираност и самокритичност на студентките табл.3 .

Табл . 3. Какъв е предпочитания от Вас начин на изпитване при електронното обучение?

Предпочитана форма на изпит	С възможност за повече от един отговор
писмено	n = 20
устно	n = 15
тест	n = 43

Социалната и физическата изолация, в която са поставени студентите в условията на пандемия, може да се отрази върху благосъстоянието на физическото и емоционално им здраве според 38,2%(n=29) от изследваните. Като евентуални рискове за здравето те посочват също напрегане и умора на очите - 51,3%(n=39) при продължителна работа с дисплей, и ограничаване на двигателната им активност (40,8 %(n=31). Препоръчително е на всеки 45 минути да предоставя възможност за почивки от 15 мин. За 34,2% (n=26) от изследваните не откриват сериозни рискове за здравето си при on line обучението, а 31,6% (n=24) посочват стресът като рисков фактор. Резултатът по посочените рискове е повече от 100 %, поради възможност тази даване на повече от един отговор (Фиг.6). Прилагането на програми за справяне със стреса, включването в седмичния график на време за спорт, хоби и развлечение е начин за справяне със стреса

(Андонова, 2015). Повечето млади хора се адаптират бързо към високи нива на стрес, ако обаче този процес не се овладее и се задълбочи започва развитието на психосоматични заболявания (сърдечно-съдови заболявания, мускулно-скелетни смущения, заболявания на нервната система, психични проблеми и редица други)(Андонова, 2015).

Фиг.6 *Евентуални рискове за здравето на студентите акушерки в условията на on line обучение*

На базата на резултатите от проведеното изследване мога да се очертаят следните по-важни изводи:

1. Повече от половината изследвани студенти (68,58%(n=24) първокурсници, второкурсници 63,64%(n=13) и третокурсници 52,17%(n=12) акушерки) приемат за нормално адаптирането си към on line обучението, тъй като имат известен опит с on line обучението провеждано в училище.
2. Факторите, които допринасят за ефективността в обучението, според изследваните са: мотивацията на студентите, методите на преподаване, опита на преподавателя. Повече от 1/3 от изследваните студенти са смятат, че използваните методи в условията на онлайн обучението им помагат да се справят с поставените задачи.
3. Почти всички изследвани (първи курс – 85,72% (n=30), втори курс- 90,90%(n=20), трети курс – 91,30%(n=21) смятат, че формите на обучение, които могат да преминат изцяло on line са лекциите, защото те притежават редица предимства.
4. Повече от половината от респондентите 56%(=42) одобряват хибридно (съчетано присъствено с онлайн) обучение, поради възможността да присъстват на учебно практическите занятия и клиничните практики и не отчитат съществена разлика в подготовката си за изпита. За предпочитан начин на изпитване посочват теста (пред устен и писмен начин), поради възможността равнопоставеност и самостоятелност.
5. Като евентуални рискове за здравето при on line обучението студентите посочват напрегане и умора на очите (51,3%(n=39) при продължителна работа с дисплей, ограничаване на двигателната им активност (40,8 %(n=31), и стресът (31,6% (n=24) .

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В условията на on line обучението на студентите от специалност „Акушерка“ е необходимо да се проучат по-задълбочено факторите, които оказват влияние върху ефективността на обучението и адаптацията им към този процес, както и да се постигне баланс между познанията им за работа с информационни и комуникативни технологии (ИКТ) и интерактивните методи на преподаване.

ЛИТЕРАТУРА

- Андонова, А. (2015). Рискови фактори повишаващи нивото на стрес при студентите. Академично списание „Управление и образование“, ТОМ XI (5) 2015, с.9-11, ISSN 13126121
- Грудева, М., & Мерджанов, И. (2018) . Съвременни предизвикателства пред Висшето Медицинско Образование (дистанционно и електронно обучение) кн.2 МУ Варна .стр.10. ISBN 978-619-221-123-3
- Ивановна, Г.Г. (2007).Фундаментальное исследование. Особенности личностного потенциала выпускника и его отношение к будущей работе личностный потенциал студента.13 00 08 – теория и методика профессионального образования .Краснодар . Кубинский государственный университет
- Киркова- Богданова, А. (2017).Електронно обучение за съвременно образование по здравни грижи мотивация и умения на студенти и преподаватели. Автореферат
- Milcheva, Hr., Teneva, P., Mollova, K., & Andonova, A. (2018). Transfer of competences (from theory to practice) for health professional. KNOWLEDGE – International Journal Vol. 28.2 December, pp 663-669
- Милчева, Хр. (2019). Креативен стил в обучението на здравните професионалисти . Монография

- Младенова, С. (2021). Студентите от специалност „Медицинска сестра“ за онлайн обучението сп. Управление и образование том 17 (5)
- НАРЕДБА.(2016). Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалностите "медицинска сестра", "акушерка" и "лекарски асистент" за образователно - квалификационна степен "Бакалавър" (загл. Изм.и доп. - ДВ, бр . 32 /2016)
- Петков, П. (2017). Интерактивни технологии в сферата на медицинското образование(при медицинските сестри) . Дисертационен труд
- Радева, С. (2020). Професионалната адаптация на медицинския персонал в болничната акушеро-гинекологична помощ .Дисертационен труд
- Радева, С., Георгиева, Л., Ковачев Е., & Димова,С. (2021). Възможност за изграждане на супервизия на акушерската професия в България. Варненски медицински форум.прил. 1 стр. 416-422. МУ Варна
- Сербезова, И., Христова, Ц., & Луканова, Й. (2019). Електронното обучение във висшето образование по здравни грижи. XXII International Scientific Conference THE POWER OF KNOWLEDGE. Vol. 34.2, стр. 475 - 482. International Journal KNOWLEDGE, ISSN 2545 - 4439
- Федоренко, А.В. (2015). Особенности адаптации первокурсников к условиям обучения в вузе Орский гуманитарно-технологический институт (филиал) ФГБОУ ВПО «Оренбургский государственный университет», г. Орск
- Челникова, Е.А., & Набиев, Р.Б. (2015).Тьюторская деятельность педагога по обеспечению успешной адаптации студентов вуза . «Вестник Мининского университета» 2015 – № 3 .извлечено от <https://cyberleninka.ru/article/n/tyutorskaya-deyatelnost-pedagoga-po-obespecheniyu-uspeshnoy-adaptatsii-studentov-vuza>
- <https://www.nit.bg/statii/2020-godina/interaktivnost-elektronno-obuchenie>
- Hristova, Tsv. (2020). The role of case study in midwifery education in a virtual learning environment, XXII International Conference The Power of KNOWLEDGE, Vol.42.5.pp.895–900,ISBN 2545–439